

ФАЛШИВИ НОВИНИ

И НОРМАТИВНИТЕ УСИЛИЯ НА ЕС

Проф. д-р Михаил Мелтев

Европейският съюз е изграден върху фундамента на демократичните ценности в центъра на които стоят равенството пред закона и еднакъв достъп до властта чрез избори. Ключ към вярното решение в тях е информирания избор, който се уповава на надеждната информация. Затова тя е основа на целия демократичен процес. В света на социалните мрежи обаче стана трудно да се отличи информацията от дезинформацията, добрата журналистика от пропагандата. Референдумът за Брекзит във Великобритания и президентските избори в САЩ през 2016, както и другите изборни кампании в ЕС след това показаха, че фалшивите новини са световен проблем. Яви се обща необходимост от противодействие на явлението.

Това не е толкова лесно - фалшивите новини мутират в разнообразие от форми. Едни от тях могат да се санкционират поради противозаконното си съдържание – клевети или информация, която подбужда към насилие, омраза. Няма обаче политика на Съюза за противодействие на дезинформация и пост истина онлайн, когато те сами по себе си не противоречат на юридически постановки: например линк към сайт за фалшиви новини, манипулация около болезнени теми (като страх от ваксини), фалшива информация, омаловажаваща действия на институции или значението решения, държавно финансирана пропаганда за влияние в избори или за подронване доверието в демократичния процес. Това са примери за потенциално опасна онлайн дезинформация, която е вредна за демократичния дебат и спъва правилния информиран избор на гражданите. Тук не става дума за журналистически грешки,

пропуски, частично отразяване или липса на факти - това е НЕинформация – при нея липсва умисъл за подвеждане. Отличителен белег на дезинформацията е съзнателното подвеждане, т.е. умисъл в действията.

Проучване на Оксфордския институт за интернет върху последните европейски изборни кампании открива големи пропорции от фалшиви новини, споделени в Твитър: 14% туйти, свързани с Немските избори, съдържат или подават линк към фалшиви новини; пропорцията нараства на 20% в контекста на изборите във Великобритания и Франция.

Главен източник на информация за младите поколения в Евросъюза са социалните медии, а 68% от трафика към специализираните новинарски уебсайтове се пренасочва от трета страна, т.е. пак от тях. Затова те играят все по-голяма роля във формата на информацията. На първо място платформите в социалните медии се ангажират все по-сериозно с новинарските организации. Второ, достъпът и ангажираността на аудиториите с новинарското онлайн съдържание се определя от профилни алгоритми, прилагани от различните платформи. Ефектът от дигиталната трансформация върху информационната медийна среда се усилва от драматичното пренасочване на реклами от издателите на новини към социалните медии. Това прави доставчиците на новини са все-зависими от тях. От своя страна, социалните медии дават приоритет на горещите новини - количеството пред качеството, навременност пред точност; това дава приоритет на непроверена и не редактирана информация или такава без потвърждение и препотвърждение. Тава е застрашава ролята на доставчика на новини като гарант с отговорност за акуратна информация и модератор в демократичните дискусии и процеси.

Нещо повече, социалните медии дават възможност на специалистите по дезинформация от трети страни да ползват за пропагандни цели фондовете им с лична информация сред пренебрегнати групи в страните-членки, за да подкопаят демократичното управление в ЕС. Феноменът се мултиплицира с използването на автоматични препращачи и сложни аналитични инструменти при формиране на дезинформационни кампании.

Заплахата за демокрацията провокира противодействие на национално ниво в държавите от Европейския съюз. Законът за социалните мрежи в Германия изисква от платформите да отстраняват противозаконно съдържание, включително и фалшиви новини. В Италия Ръководителят на парламентарната антимонополната комисия и председателят на парламента призоваха към общоевропейски подход и създаване на обсерватория за наблюдение на социалните мрежи в реално време. Френският сенат обмисля прилагането на формулата на омбудсман в Интернет. Комисията за култура, медии и спорт на Камарата на общините в Обединеното кралство разследва случая с фалшивите новини, докато чешкото правителство създава специално звено срещу фалшивите новини, за да се противопостави на предполагаема намеса от трета страна в предстоящите избори. Според публикации в пресата Полското правителство разработва строги мерки по отношение на отговорността в работата на онлайн платформите.

Глобалният достъп до онлайн платформите ограничава ефекта на националните мерки и води до непоследователност и фрагментация на единния пазар. Националните нормативни инициативи могат да повишат разходите на онлайн доставчиците на информационни услуги за привеждане в съответствие с националните законодателства, да намалят привлекателността на пазара и шансовете за навлизане на нови

платформи. По-разумно е да се търси съвместен подход от всички страни-членки.

На паневропейско ниво са създадени „Комюникето за онлайн платформите“ (Май, 2016), „Кодекс за борба срещу незаконната реч на омразата“ (Май, 2016) и Комюникето за борба с незаконното съдържание онлайн (Септември, 2017). Те са насочени срещу противозаконни послания, но са безсмислени срещу съдържание, вредно без да е незаконно. В тази насока има няколко текста, които по-скоро бележат тревогата, но не дават решение на проблема. На първо място, това е Резолюция на Европейския парламент за онлайн платформите и единния дигитален пазар от 15 юни, 2017 (2016/2276(INI)) – в нея се призовава Европейската комисия към анализ на ситуацията и възможна правна намеса в разпространението на новини с фалшиво съдържание. Отделно от това комисар Габриел отправи Мандатното писмо към членовете на ЕК с призив да открият начин за справяне с фалшивата онлайн информация. Ж.К. Юнкер също отправя призив за действия срещу фалшивите новини в Писмо за намерения към Евро парламента и СЕ. Най-ново е Комюникето „Онлайн платформи и фалшиви новини“, включено в Работната програма 2018 на Комисията, което представлява продължение на създадената през 2015 „East Stratcom Task Force“ за противодействие срещу дезинформация и държавна пропаганда насочена срещу ЕС от източните му съседи. То предлага проучване на възможностите за обществената намеса като се спазва принципа на субсидиарност и ангажира заинтересованите страни, а именно платформи, новинарски медии, академични и граждански организации, за да се намерят решения съвместими с принципите за свобода на изразяването и медиен плурализъм, залегнал в Хартата на фундаменталните права.

Инициативата цели да установи съвместим и ефективен подход вътре в Евросъюза за противопоставяне на фалшивите новини и онлайн

дезинформацията и да се предложи набор от принципи, адресирани до всички участници в процеса. Тези принципи ще се прилагат чрез саморегулация от социалните медии, доставчиците и гражданското общество. Юридическа намеса не се предвижда засега.

Освен това в планирания диалог ще се търси възможност за създаване на система за откриване и маркиране на фалшивите новини чрез усъвършенствани автоматизирани инструменти, модерни методи за проследяване на схемата на разпространението на дезинформацията онлайн, отстраняването на виновни организации и разпространители, включително и сайтове за измами и социални ботове, механизми за лесно предлагане на съответните алтернативни източници на новини (т.е. традиционните медии) на потребителите на социални медии, прозрачност и отговорност в употребата на алгоритми, които класифицират или организират представянето на новинарско съдържание онлайн.

Особено внимание се обръща на медийната грамотност, повишеното критично мислене и лична отговорност отстрана на потребителите, което ще намали споделянето на фалшиви новини. В този смисъл е разработен пилотен проект "Медийна грамотност за всички" през 2016 г., 2017 г. 2018 г.

Друга насока на работа е подкрепата на професионалната и етичната журналистика. В този смисъл се провежда Инициатива за журналистическа база данни в рамките на програмата КУЛТУРНА ЕВРОПА; развитие на улесняване на Евро Нюз, а в рамките на Изследване H2020 дава ход на проекти за верификация и проверката на факти. Работния план за 2018 г. в раздела за медии се фокусира върху социалните медии.